

EVOLUȚIA ISTORICĂ A MENTORATULUI ÎN EDUCAȚIE

Tatiana BALAN

Institutul de Științe ale Educației

În articol este realizată o examinare a semnificațiilor istorice ale conceptelor *mentor*, *discipol* și *mentorat*. Valoarea epistemologică a termenilor a contribuit la preluarea metodelor incipiente ale mentoratului și la adaptarea lor la practicile de dezvoltare a umanității pe parcursul evoluției istoriei. Autorul identifică semnificația aplicării activităților de mentorat în mai multe state ale lumii și abordează acest subiect în noile politici educaționale ale Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: *mentor, mentorat, discipol, activități de mentorat, tipuri de mentorat.*

THE HISTORICAL EVOLUTION OF MENTORING IN EDUCATION

The content of article represents an examination of historical meanings of the concepts: mentor, disciple and mentoring. The epistemological value of terms contributes to taking over the incipient mentoring methods and their adaptation to humanity development during of historical evolution. The author identifies the impact of applying of mentoring activities in many countries as well as approaching of this subject in up-to-date educational politics of the Republic of Moldova.

Keywords: *mentor, mentoring, disiple, mentoring activities, types of mentoring.*

Viața oricărui individ începe în postură de discipol. Cei dintâi *mentori* în copilăria oricărei ființe umane, care se consideră fericită și împlinită, sunt părinții. Devenirea personalității este condiționată și influențată direct de calitățile celor sub a căror îndrumare ea se va forma. În spatele unui tânăr adult educat pe deplin, integru, gata să răspundă provocărilor vieții, se percepe o misiune a mentorizării realizate (conștient sau inconștient).

Constatarea etimologiei termenilor-cheie *mentor, mentorat, discipol* ne oferă posibilitatea de a înțelege mai profund esența *activităților de mentorat*, iar evoluția lor istorică își confirmă infailibil importanța și actualitatea în educația umanității de-a lungul istoriei.

Potrivit epopeii *Odissea* a lui Homer, *Mentor* este prietenul credincios al lui Ulise, regele insulei Itaca. Plecând la războiul troian, Ulise/ Odiseu i-a încredințat acestuia administrarea casei, dar și educația fiului său Telemah cu scopul de a-l învăța și ilumina [9, p.202].

Filosofii antici l-au considerat pe arhaicul poet Homer de-a dreptul „educatorul Greciei” [10, p.34]. Operele sale „remarcă la originea civilizației grecești un tip de educație net definit”, ce constă în faptul că „tânărul nobil primea sfaturi și exemple de la o persoană mai în vârstă, căreia îi era încredințat pentru formarea sa” [ibidem, p.33]. Astfel, relația consemnată este dezvăluită în *Iliada*: „Phoinix, educatorul lui Ahile, fiul regelui, îi mărturisește: – Eu te-am făcut cea ce ești” și exact în aceeași manieră ne-o demonstrează în *Odissea*: „Telemachos instruit de Mentor” [ibidem, p.32]. „Legătura de la maestru la discipol va rămâne totdeauna, la antici, ceva de tipul legăturii de la iubitor la iubit: educația era, în principiu, mai puțin o învățătură, o îndoctrinare tehnică, decât eforturi depuse de un matur plin de tandră sollicitudine pentru a favoriza formarea unui tânăr arzând de dorința de a răspunde, de a se arăta demn de această iubire” [ibidem, p.67]. B.O. Boston (1976) a remarcat trei aspecte ale tratării instructive de către Homer în *Odissea*:

1. Exercițierea cu maximă responsabilitate de către Mentor a „funcțiilor tutoriale” încredințate, supraveghind familia încredințată cu mare atenție;
2. Prezența lui Mentor ca a unui „canal de ghidare” pentru cei din jurul lui, evidențierea rolului de „servitor” și excluzând pe cel de „sursă” rezultă din aprecierea definitivă a lui Mentor ca a unui „ghid spiritual”, care transmite mai degrabă experiență decât cunoștințe;
3. Descrierea caracteristicilor relației dintre Mentor și Telemachos în călătoria de căutare a tatălui acestuia – Odiseu, specificând prezența lui Mentor ca „însoțitor” în perioada când Telemachos devine matur. Boston apreciază acest aspect ca cel mai semnificativ în derularea istoriei, argumentând intervenția lui Mentor ca persoană care conduce copilul/ tânărul până la maturitate, oferindu-i „încurajare, supraveghere, susținere în momentele intrării în viața adultă”. Cercetătorul american consideră treptată și confuză intrarea în perioada adultă, iar momentul de manifestare a competenței ce demonstrează că tânărul este gata de a proceda într-un fel anume nu poate fi demarcat cu precizie. Astfel, treptat, de cele mai multe ori imitându-l pe Mentor, Telemachos a „devenit capabil să-și spună cuvântul” [3, p.5-6].

„Concepția lui Homer” s-a menținut în școala lui Socrate și Platon, precum și în Academia Aristotelică. Socrate își considera elevii „prietenii”, cărora le demonstra părerile sale „într-un chip foarte simplu” și își dorea insistent ca ei să fie „destoinici de a împlini treburile potrivite cu ei”. El știa ce daruri are fiecare din jurul lui, „se grăbea să le arate toate cunoștințele ce le avea și le credea trebuincioase unui om desăvârșit, sau îi ducea la dascăli care erau în stare să le arate ceea ce nu știa nici el” [2, p.30].

Concepția pedagogică a lui Platon era asemănătoare celei a lui Socrate – „arta pedagogică rezidă în a pune un șir de întrebări. Formele de organizare a învățământului erau *symposiom*-ele, unde manifestarea originalității și creativității era pe deplin asigurată” [5, p.16]. Platon admitea procesul de educație în mai multe etape, fiind într-o succesiune ascendentă și având mai degrabă statut de inițiere. N-o prevedea ca pe o simplă informare, ci ca „un mod fertil de relaționare între discipol și maestru” [ibidem, p.20]. Aristotel identifica „finalitatea educației totuna cu finalitatea pe care o are omul”. Era adeptul „educației pe etape și diferențiate în funcție de dimensiunile și caracteristicile „sufletului” persoanei educate” [ibidem, p.25].

Cercetătorii mitologiei greco-romane sesizează extinderea „influenței *Odiseei* în limbile moderne, numele lui *Mentor* devenind un termen comun ce desemnează paternitatea spirituală exercitată de o persoană asupra alteia” [11, p.252].

O reactualizare și dezvoltare a epopeii lui Homer a realizat-o Francois Fènelon (1699) în nuvela „Aventurile lui Telemachos, fiul lui Ulise”, a cărei istorie este tratată din două aspecte: instruirea lui Telemachos de către Mentor în călătoria de căutare a lui Ulise și aluzia ironică referitor la monarhia absolută, instaurată în acea perioadă în Franța [8]. Principiile de educație elucidate în nuvelă erau aplicate în educația ducelui de Burgundia, al cărui profesor și educator era Fènelon. Popularitatea acestei opere a luat amploare în secolele XVIII–XIX prin publicațiile frecvente, solicitate și discutate intens în rândurile aristocraților.

Astfel, problematica care vizează termenul *mentor* se inserează în educația modernă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aflându-și continuitatea în secolul al XX-lea în abordarea interdisciplinară a cercetătorilor din domeniile științelor educației a conceptelor *educația adulților*, *educație continuă*, *educație permanentă*.

Dicționarele enciclopedice actuale confirmă etimologia personajului evocat în epopeea grecească, consemnând acestuia următorul înțeles: *mentor*: conducător spiritual, povățuitor, educator, preceptor, îndrumător, consilier, instructor, antrenor/coach, ghid, tutore. Dicționarele de pedagogie occidentale dau explicație similară termenului *mentor*. Pornind de la aceeași explicație, cercetătorul român M.Ștefan îi oferă conotație educativă: „1. persoană, care servește drept model tinerilor, sfătuitor ale cărui îndrumări sunt urmate și care exercită, astfel, o influență educativă; 2. cadru didactic de la școala de aplicație, sub îndrumarea căruia studenții sau elevii care se pregătesc pentru profesia didactică fac practica pedagogică... *mentorul* sprijină și activitatea de formare continuă a cadrelor didactice aflate în perioada de stagiatură” [13, p.213]. Aceeași sursă indică sinonimele termenului *mentor*: tutore, instructor, preparator, meditator [ibidem, p.352]. O explicație mai amplă au dat D. Potolea și E.Noveanu: „În sens larg, *mentorul* este o persoană care ajută pe cineva să se dezvolte prin învățare, iar în sens restrâns – un profesionist care lucrează cu o persoană, un grup sau o organizație pentru dezvoltarea personală sau organizațională” [apud 7]. Termenul nu era străin în utilizare și în scrierile din „Convorbiri literare” ale lui Gheorghe Asachi: „Să va face așa înțelept ca și *mentorul* său” [apud 7, p.1129].

Examinând dicționarele explicative în vederea identificării denumirii termenului *mentor* în alte limbi, aflăm următorul șir de specificări: fr. *mentor*; lat. *mentor*; germ. *Mentor*; engl. *mentor*; rom. *mentor* [7, p.1129]. Dacă dicționarele explicative francez și englez conțin noțiunile particularizate în aceleași expresii *mentoré* și *protégé* ce definesc persoana care beneficiază de serviciile *mentorului*, în limba română echivalentul semanticii *persoanei mentorate* îl descoperim doar în termenul *discipol*: „1. Persoană care primește învățătura de la un maestru pe care, adesea, o continuă și o dezvoltă. Platon a fost discipolul lui Socrate. 2. Persoană care adoptă, urmează și continuă doctrina, principiile cuiva. Discipolii lui Platon”, iar activitatea de formare a discipolilor este definită „*discipolat*” [ibidem, p.584]. Urmând exemplul Dicționarului de terminologie franceză referitor la utilizarea termenului *mentoré* ca cel care definește persoana mentorată, în limba română termenul de *mentorat*, ca formă de dezvoltare, s-ar echivala cu cel de *mentorat* ca persoană mentorată, obținând astfel cuvinte omonime cu diferit sens, ușor de confundat în utilizare. În așa mod, dacă în limbile franceză și engleză termenii specifici mentoratului conțin aceeași rădăcină: fr. *mentor*, *mentoré* și *mentorat*; engl. *mentor*, *mentee*, *mentoring*, în limba română obținem: *mentor*, *discipol*, *mentorat*.

Numeroasele cercetări în domeniul dezvoltării profesionale definesc *mentoratul* ca un tip de relații umane cu caracter informal sau formal, care desemnează o persoană cu experiență ce oferă sprijin, consiliere, ajutor

unei alte persoane mai puțin experimentate. Astfel, substantivul *mentor* obține derivatul *mentorat* (deocamdată cuvânt ce lipsește în dicționarul explicativ român) și definește acțiunea ce caracterizează corespondența dintre două persoane interesate de dezvoltarea personală, dar și profesională a uneia dintre ele, constituind *diada mentor-discipol*.

Ca și activitate socioumană, *mentoratul* a apărut și a evoluat în prima jumătate a secolului al XX-lea în SUA, în sfera economică a industriei cu scopul profesionalizării noilor angajați, în special. Fiind redescoperit ca un factor determinant în dezvoltarea și avansarea în cariera profesională, a devenit o condiție de viață. Apoi *mentoratul* s-a răspândit în domeniul afacerilor și managementului, infiltrându-se cu succes și în aria educației formale inițiale, fiind preluat în domeniul educației în jurul anilor '80 ai secolului al XX-lea. Acest interes a apărut odată cu necesitatea îmbunătățirii calității educației și identificării soluției potrivite în procesul de adaptare a cadrului didactic la reformele educaționale. Pentru a înfrunța abandonul profesiei de cadru didactic în primii ani de activitate, specialiștii americani au aplicat *mentoratul* ca program de inducție, ce avea scopul de a facilita trecerea de la pregătirea inițială de specialitate la cea de formare continuă.

Mentoratul a fost redescoperit în perioada modernă drept factor semnificativ în domeniul creativității umane. Încă în anul 1962 E.Torrance a remarcat importanța prezenței persoanei protectoare în spatele creșterii individului cu abilități creative, specificând rolul acesteia de a asigura, prin încurajare, climatul psihoafectiv favorabil pentru deblocarea psihologică în cazurile reacțiilor critice parvenite din exterior. În cercetările sale, psihologul american E.Torrance a consemnat importanța mentorului în spatele individului creativ și, vice-versa, în dezvoltarea carierei profesionale: „carierile fără mentori sunt semnalate de problematică specifică caracterizată prin: lipsa entuziasmului și țelurilor concrete, teama de conformism, probleme emoționale cauzate de teama de a nu reuși...” [apud 4, p.14]. Același cercetător menționează în același context *activitățile de mentorat* drept o școală de creativitate: „Gândirea creativă se dezvoltă într-un proces de sensibilizare a dificultăților și problemelor, frământărilor, ipotezelor, evaluărilor și testărilor acestora...”, iar pentru a înlesni productivitatea potențialului ar fi oportună tutela sigură a *mentorului* [apud 4, p.16]. La mecanismul mentorizării subordonat creativității s-a referit Teresa Amabile, evidențiind susținerea motivației intrinseci de către mentor, ca cea mai sigură cale de stimulare a creativității [1, p.185-201].

Mentoratul este o activitate ce poartă caracter de dezvoltare personală și profesională în orice domeniu ar fi aplicat. Mai multe state cointeresate în accelerarea ritmului de modernizare a vieții propriilor cetățeni au considerat *mentoratul* ca o decizie incontestabilă, aplicând activitățile de mentorat în diverse domenii de dezvoltare profesională.

În anul 1995, în orașul Quebec (Canada) a fost lansată o inițiativă generală cu referire la proiectarea și implementarea programelor și a unui ghid de aplicare a activităților de *mentorat* în diverse domenii de activitate a persoanelor interesate de dezvoltarea profesională la diferite etape – inserție profesională, debutanți, recalificare, dezvoltare profesională. Aceste acțiuni au avut menirea de a îmbunătăți calitatea vieții și nivelul de trai al locuitorilor care muncesc în regiune prin implementarea programelor de dezvoltare profesională. Rezultatele obținute au impulsivat preluarea, în anul 2001, a ghidului de funcționare a *mentoratului* de către alte cinci regiuni din Canada. Impactul pozitiv al prezenței *mentoratului* în viața individului este investigat de C.Currier, profesor, psiholog, inițiator al programului de mentorat în Canada. Astfel, în Canada „*mentoratul* a devenit la modă și diverse organizații recunosc înfrățirea dintre o persoană cu experiență și alta mai puțin consacrată... Aceste activități sunt efective pentru dezvoltarea personală și profesională, iar *mentoratul* exercită un impact pozitiv în dezvoltarea organizațiilor” [6].

În domeniul învățământului Statele Unite și Canada dețin o experiență vastă de asistență și sprijin al profesorilor debutanți prin activități de tutorat și mentorat. Iar în Europa *mentoratul* a fost instituit în Marea Britanie în anii '80 ai secolului trecut.

O politică prioritară pentru dezvoltarea mediului de afaceri autohton a determinat Rusia să promoveze în ultimul deceniu *mentoratul* la nivelul antreprenoriatului începător. Tot mai multe companii aflate în declin financiar și de funcționare apelează la mentorii profesioniști, care le pot asigura o dezvoltare sigură. Sistemul penal-executiv a elaborat în 2014 o anexă specială cu privire la funcționarea activităților de mentorat în sistem. Rusia a preluat practica de susținere a tânărului specialist-pedagog prin programe speciale de mentorat (наставничество) ca o strategie importantă de promovare și adaptare a profesorilor debutanți, aceste activități fiind organizate și în cadrul cluburilor speciale ale tinerilor pedagogi.

Odată cu aderarea la Uniunea Europeană, România atestă un interes sporit pentru racordarea la standardele de calificare europene a tuturor domeniilor vieții sociale a cetățenilor români. Intenția dezvoltării profesionale în mediul de afaceri și economie se manifestă prin diverse metode. În ultimul deceniu tot mai insistent își face loc ideea promovării mentoring-ului, având ca obiectiv de perspectivă de a avea o țară cu nivel socio-economic ridicat. Fiind o formă mai amplă de dezvoltare profesională, mentoratul, aplicat în organizarea businessului, devine un răspuns la provocările actuale ale mediului de afaceri. Mentoratul este apreciat în sistemul de învățământ românesc ca un demers care facilitează în mod direct dezvoltarea profesională a celor implicați în activitatea educațională. Începând cu 25.11.2004 cadrul didactic din România poate deține oficial statutul de *cadru didactic – mentor*. Activitatea acestuia este orientată spre coordonarea practicii pedagogice a studenților – viitori pedagogi sau spre îndrumarea cadrelor didactice ce se află în perioada de stagiatură. În scopul promovării și dezvoltării activității de mentorat în sistemul educațional din România, în aprilie 2000 a fost fondată Asociația Națională a Mentorilor din România. Cei peste 700 de membri ai asociației își focusează activitatea pe ridicarea calității pregătirii studenților facultăților cu profil pedagogic, a profesorilor debutanți pentru a le facilita integrarea la locul de muncă, precum și pentru perfecționarea lor didactică, aplicând la diverse proiecte internaționale. Iar prin promulgarea Legii educației naționale din 10 ianuarie 2011 sunt instituționalizate, începând cu anul școlar 2014-2015, funcția didactică de *profesor mentor* pentru inserția profesională și *mentoratul obligatoriu de stagiatură* (art.243 b, art.247 l.).

Subiectul promovării resurselor umane de calitate în întreaga lume se regăsește și în Republica Moldova. Politicile educaționale ale Republicii Moldova sunt axate insistent pe asigurarea calității în învățământ, iar una din priorități este focusarea pe îmbunătățirea paradigmei de formare continuă a cadrelor didactice. Activitățile de mentorat sunt abordate oficial în *Codul educației* (Cod Nr.152 din 17.07.2014). Termenii *mentor* și *mentorat* sunt specificați și definiți printre noțiunile principale ale actului legislativ educativ: „*mentor* – cadru didactic sau managerial experimentat, cu rol de îndrumător pentru alte cadre didactice sau manageriale, debutante sau cu experiență în profesie, care acordă sprijin pentru dezvoltarea personală și profesională; *mentorat* – proces de îndrumare, ghidare, sprijinire a învățării, educării și/sau dezvoltării profesionale, desfășurat între mentor și o altă persoană, fiind bazat pe premisa implicării interactive a ambelor părți, a asumării obligațiilor ce le revin conform statutului deținut” (art.3, Capitolul I, Domeniul de reglementare). O nouă viziune asupra strategiilor de modernizare a dezvoltării profesionale a cadrelor didactice prin organizarea activităților de mentorat conțin articolele 58 și 55, însă deocamdată acest demers nu este susținut de cadrul teoretico-metodologic pentru promovarea inițiativei legale, *mentoratul* fiind realizat superficial la nivel de asistări la lecții de către cadrele didactice mai experimentate. Cu toate aceste lacune, Ministerul Educației al Republicii Moldova a inițiat în noiembrie 2013, înainte de implementarea Codului educației, o Campanie de promovare a parteneriatului social în sprijinul educației timpurii de calitate, în cadrul Proiectului „Parteneriat Global pentru Educație”, în care au fost implicați 260 de mentori și peste 7000 de educatori implicați în activități de mentorat. Instituirea sistemului de mentorat la trei niveluri este prevăzută în Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. Astfel, procesul de implementare a *activităților de mentorat* vor viza: „mentoratul pentru stagiile de practică pedagogică, mentoratul pentru tinerii specialiști (de inserție), mentoratul de dezvoltare profesională la locul de muncă” [12, p.52].

În concluzie constatăm traversarea evolutivă a *mentoratului* de-a lungul istoriei odată cu dezvoltarea umanității ca o condiție a ascensiunii și supraviețuirii acesteia. Caracterul mitic din antichitate a căpătat actualmente o configurație ce a desemnat una din principalele strategii de învățare și dezvoltare pentru formarea unei identități personale, dar și profesionale. Mai mult, în ultimul timp cadrul teoretic al cercetării și aplicării *mentoratului* în educația adulților prezintă un interes expansiv în promovarea politicilor educaționale ale statelor dezvoltate și în curs de dezvoltare, lansând astfel apel la noi cercetări în acest domeniu.

Bibliografie:

1. AMABILE, T.M. Motivational synergy: Toward new conceptualizations of intrinsic and extrinsic motivation in the workplace. In: *Human Resource Management Review*, 1993, nr.3, p.185-201.
2. BAGDASAR, N., BOGDAN, V. *Antologie filosofică*. Chișinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1996. 655 p. ISBN 5-86892-364-2
3. BOSTON, B.O. *The Sorcerer's Apprentice: A Case Study in the Role of the Mentor*. Reston VA: Council for the exceptional children, 1976. 38 p. Disponibil la: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED126671.pdf>

4. CHIȘIU, C. *Mentorat și dezvoltare vocațională. Note de curs*. Sibiu: Editura Universității „L.Bлага”, 2011. 106 p. ISBN 978-606-12-0145-7
5. CUCOȘ, C. *Istoria pedagogiei: Idei și doctrine pedagogice fundamentale*, Iași: Polirom, 2001. 288 p. ISBN 973-983-642-8
6. CURRIER, C. *Le mentorat appliqué au monde du travail analyse québécoise et canadienne*. http://www.carrierologie.uqam.ca/volume09_3-4/14_cuerrier/14_cuerrier.pdf.519-531 (Accesat 14.04.2015)
7. DIMA, E., COBET, D. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău: Arc Gunivas, 2007. 2280 p. ISBN 978-9975-61-155-8
8. FÈNELON, F. *Les aventures de Telemaque, fils d'Ulisse*, A Maestricht, chez J. P. Poux & Compagne: Libraires, affocies, 1793. 632 p.
9. LĂZĂRESCU, G. *Dicționar de mitologie*. București: Casa editorială Odeon, 1992, 292 p. ISBN 973-9008-28-3
10. MARROU, H-I. *Istoria educației în Antichitate*. București: Meridiane, 1997. 471 p. ISBN 973-33-0362-3
11. PETRE, Z., LIȚU, A., PAVEL, C. *Dicționar de mitologie greco-romană*. București: Corint, 2011. 283 p. ISBN 978-973-135-585-6
12. „Educația-2020”. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.994 din 14.11.2014. 72 p.
13. ȘTEFAN, M. *Lexicon pedagogic*. București: Aramis Print, 2006. 384 p. ISBN (10) 973-679-303-6; ISBN (13) 978-973-679-303-5

Prezentat la 07.09.2015